

1. utrhač na cti jednal se zvláštní potměšilostí, chtěje tím obvinění dodati věrohodnosti,

2. jestliže obviněný vydán byl tím dosti značnému nebezpečí, nebo

3. je-li utrhač na cti služebníkem, příslušníkem domácnosti nebo poddaným toho, jemuž na cti utrháno bylo,

4. dopustil-li se zločinu utrhaní na cti nějaký úředník v úřadě svém.

Tyto důvody přitěžující uvedené v § 210 tr. z. se navzájem nevylučují. Vyšší sazba trestu má průchod, je-li třeba jen jediný z důvodů těchto (roz. ze dne 22. září 1876 č. 7777).

V. Obviní-li někdo někoho křivě ze zločinu určitého, aniž by toto obvinění dostoupilo vlastností podmíněných dle § 209 tr. z. ke čločinu utrhaní na cti, neb obviní-li kdo jiného z přečinu nebo přestupku; dopouští se přestupku nebo přečinu urážky cti (§ 487 tr. z.). (Viz čl. Urážka cti.)

Utvrzení práv a závazkův.

Právo občanské poskytuje celou řadou právních ústavů prostředky, jež slouží k pojištění práv, tudíž k tomu určeny jsou, by podporovaly splnění závazků, zabráňovaly neb odčiňovaly porušení práv. O. z. o., vysloviv v § 1342, že lze jak práva osobní tak práva věcná stejně utvrditi, uvádí v § 1343 co právní způsoby pojištění závazku a utvrzení práva, jimiž oprávněnému se poskytuje nové právo: zaručení třetího za dlužníka a zastavení (viz čl. Rukojemství a Právo zástavní). Jsou však ještě jiné prostředky zajišťovací; sem lze počítati závdavek, litkup, konvenční pokutu (viz čl. Závdavek, Litkup, Pokuta konvenční). Tyto prostředky zajišťovací nutí dlužníka, by splnil svůj závazek. Přísaha slibující a čestné slovo nemají již v právu soukromém této funkce. Zajišťovací prostředky § 1343 o. o. z. utvrzují právo tím, že poskytují oprávněnému nová podružná (akcesorní) práva; toho docílí se akcesorním spoluručením jiných osob s hlavním dlužníkem (rukojemství) nebo ručením věci, na které se může oprávněný hojiti, nebyl-li závazek splněn (právo zástavní). Rukojemství je případ intercesse, t. j. převzetí dluhu materielně cizího; jest kumulativní intercessí (§ 1347 o. o. z.). Věcné ručení lze založiti zastavením vlastní nebo cizí věci. V tomto posledním případě je tu rovněž intercesse. Pojištění státi se může vůlí stran, soudcovským výrokem neb ze zákona (na př. §§ 343, 1245 o. o. z.). Z akcesorní povahy prostředků zajišťovacích plyne ustanovení § 1351 o. o. z., že nelze utvrditi závazky, jež nikdy po právu neexistovaly aneb již zrušeny jsou.

Uvážení volné.

I. Pojem.

Volným uvážením rozumí se posuzování skutečností opírající se o rozumné a svědomité úvahy, jež jinak zákonnými předpisy není vázáno. Volné uvážení hraničí v jistých směrech s libovůlí. Při rozhodování dle zákonného předpisu pozůstává činnost rozhodujícího v tom, že srovnává konkrétní skutkovou povahu se skutkovou povahou v zákoně vylíčenou a v případě shody jejich vysloví rozhodnutí v zákoně již předem pro dotýčnou skutkovou povahu obsažené. Naproti tomu při volném uvážení nerozhoduje zákon, nýbrž názor nalezajícího orgánu opírající se o dané skutečnosti a prýstící z úvahy všech okolností určitého případu, obmezeného jediné tím, že má svědomitě přihlížeti k účelu, kterému právo z rozhodnutí plynoucí má sloužiti, aniž by však jinak zákonnými předpisy

byl vázán. Přípuštění volného uvážení odůvodněno jest tím, že jest nemožno vytknouti pro všechny jednotlivé případy závazné normy a jest tudíž výjimkou z pravidla, že sluší vždy rozhodovati dle přesných předpisů právních. Zákonodárství musí obmeziti vzhledem k tomu volné uvážení na případy nejnütnější.

Volné uvážení může se buď vztahovati na otázku, zdali určitou skutkovou povahu jest pokládati za prokázanou nebo na otázku, zdali a jaké právo se má k prokázanému skutkovému stavu pojití. V prvním ohledu spočívá ve volném uvážení volné uvažování prostředků průvodních (srv. čl. Uvážení volné průvodů); v tomto čl. přihlíží se toliko k případu druhému — materiálnímu volnému uvážení. Materiální volné uvážení jest podstatě činnosti judiciální cizí, ať se jedná o výkon civilního sporného nebo trestního soudnictví orgány soudními či o správní soudnictví příslušející orgánům správním. Toliko výjimkou má soudce ve sporném řízení civilním rozhodovati dle volného uvážení; tak jest na př. zůstaveno jeho volnému uvážení posouditi důležitost důvodu, z něhož se žádá za rozvod (§ 109 o. o. z.), závažnost důvodů, pro něž lze žádati za zrušení služebního poměru mezi obchodními pomocníky a pánem závodu (principálem) (čl. 62 obch. z.), nebo za zrušení společnosti, prve než uplynula smluvená doba, nebo, nebyla-li doba trvání společnosti určena, bez předcházející výpovědi (čl. 125 obch. z.).

Volné uvážení jest nalezací formou ryzí činnosti správní, jejíž podstata záleží v provádění politických úkolů dle příkazů účelnosti a jež v Rakousku spočívá dílem v rukou soudu »nobile officium« obstarávajících dílem v rukou úřadů politických »pouvoir discrétionnaire« vykonávajících.

II. Soudy mají v řízení nesporném dle volného uvážení rozhodovati o volbě stavu dospělých dětí dle § 148 o. o. z., o výživě, vychování a zaopatření nemanželských dětí (§ 166 o. o. z.); rovněž mají dle volného uvážení posuzovati otázku, zdali ponecháním dětí nemanželských ve vychování matčině není ohrožena mravní jich výchova (§ 169 o. o. z.), dále okolnosti odůvodňující prodloužení neb odnětí otcovské moci (§§ 173 a 177 o. o. z.), otázku, zdali bylo otcovské moci zneužito a jakých vhodných opatření jest použiti (§ 178 o. o. z.). Rovněž mají se soudové řídit dle volného uvážení určující přiměřené věno (§ 1221 o. o. z.), posuzující otázku, zdali rodiče s důvodem mohou se opíratí zamýšlenému sňatku dětí (§ 1222 o. o. z.), schvalující smlouvy a sňatky nezletilců (§§ 187—189 a 190 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.), udělujíce soudní povolení k adopci (§ 258 cit. cís. pat.), určující náklad na výživu poručenice (§ 219 o. o. z.), posuzující způsobilost poručníka k vedení poručenství (§ 254 o. o. z.), rozhodující, zdali matce, jež opět se provdala, má býti poručenství nad dětmi ponecháno čili nic (§ 255 o. o. z.), rozhodující o odnětí poručenství (§ 261 o. o. z.), o odměně poručníků (§§ 266, 267 o. o. z.) a posuzující konečně okolnosti, od nichž závisí uvalení opatrovnictví na marnotratníky (§ 273 o. o. z.) a které odůvodňují zrušení kurately (§ 283 o. o. z.).

III. Úřady správní rozhodují vůbec všude, kde zákon jinak neustanovuje, dle volného uvážení, zejména rozhodují dle volného uvážení o všech záležitostech, pro jichž posouzení jsou rozhodny veřejné ohledy a obecné blaho (roz. spr. s. dv. ze dne 8. března 1888 č. 802 sb. »Budwinski« č. 3977). Takovéto správní akty opírající se toliko o zásady

účelnosti nelze ovšem z důvodů právních bráti v odpor. Proto vylučuje § 3 lit. e) zák. ze dne 22. října 1875 č. 36 ř. z. příslušnost správního dvoru soudního ve všech případech, kde a pokud správní úřady jsou oprávněny rozhodovati dle volného uvážení; ovšem jest správní dvůr soudní i v takových případech povolán rozhodovati o tom, zdali provedené řízení odpovídá zákonu (roz. ze dne 20. dubna 1891 č. 334, sb. »Budwinski« č. 5897). Které předměty sluší zejména pokládati za akty volného uvážení správních úřadů, o tom rozhoduje správní dvůr soudní, poněvadž týž dle § 4 zák. ze dne 22. října 1875 č. 36 ř. z. má svoji příslušnost z moci úřední zkoušeti a rozhoduje o námitce nepříslušnosti. Z veliké řady záležitostí, jež sluší rozhodovati dle volného uvážení, lze ovšem zde dotknouti se toliko jednotlivých případů nálezy správ. dvoru soudního rozřešených:

1. Stavební policie:

Dle volného uvážení úřadu sluší posuzovati, zdali regulační čára v plánu polohy vytčená místním poměrům jest přiměřena (roz. ze dne 16. dubna 1891 č. 1206, sb. »Budwinski« č. 5889, ze dne 2. prosince 1885 č. 3158, sb. »Budwinski« č. 2800), zdali opravu sluší pokládati za přestavbu či za pouhou změnu (roz. ze dne 8. října 1890 č. 3101, sb. »Budwinski« č. 5481), zdali projektovaná stavební čára a výtka polohy jest přiměřena a nutná čili nic (roz. ze dne 16. listopadu 1888 č. 3548, sb. »Budwinski« č. 4347, ze dne 1. července 1893, č. 2320, sb. »Budwinski« č. 7354, ze dne 25. září 1885 č. 2434, sb. »Budwinski« č. 2685), zdali stavba z veřejných ohledů jest přípustna (Tyrolsko, roz. ze dne 17. listopadu 1888 č. 253, sb. »Budwinski« č. 3939, ze dne 6. října 1888 č. 3098, sb. »Budwinski« č. 4270), zejména z ohledů požárních, bezpečnostních a zdravotních (roz. ze dne 4. ledna 1888 č. 16, sb. »Budwinski« č. 3856), nebo z ohledů dopravních (roz. ze dne 30. června 1882 č. 1350, sb. »Budwinski« č. 1464), zdali plány odpovídají požadavkům estetickým (roz. ze dne 12. prosince 1889 č. 4076, sb. »Budwinski« č. 5019). Rovněž závisí od volného uvážení, jakých prostředků se má použiti k odvrácení nebezpečí domu hrozícího sesutím (roz. ze dne 19. října 1881 č. 1384, sb. »Budwinski« č. 1185), nebo k napravení zdraví škodlivých vad domovních stok (roz. ze dne 16. února 1883 č. 369, sb. »Budwinski« č. 1667). Naproti tomu nemohou úřadové rozhodovati pouze dle volného uvážení o tom, zdali určitá místnost leží uvnitř nebo mimo místní obvod (roz. ze dne 1. března 1889 č. 280, sb. »Budwinski« č. 4542).

2. Policie živnostenská:

Koncese udílejí úřady dle volného uvážení (roz. ze dne 23. listopadu 1887 č. 3201, sb. »Budwinski« č. 3777), rovněž dle volného uvážení mohou úřady koncesi k provozování živností naznačených v § 15 ž. ř. odepřít (roz. ze dne 11. března 1885 č. 669, sb. »Budwinski« č. 2447). Dle volného uvážení řídí se posuzování místních poměrů dle § 18 živn. nov. ze dne 15. března 1883 č. 39 ř. z. při udílení koncesí k živnosti výčepnické (roz. ze dne 29. října 1890 č. 3337, sb. »Budwinski« č. 5523), povolení nových soukromých jatek (roz. ze dne 14. listopadu 1889 č. 3713, sb. »Budwinski« č. 4953), a při udílení koncesí k živnostenským provozováním, při čemž však sluší šetřiti předpisů vytčených v 3. hlavě ž. ř. (roz. ze dne 12. února 1885 č. 433, sb. »Budwinski« č. 2403); zejména dle volného uvážení jest posuzovati přípustnost živnostenské provozárny

z ohledů zdravotní policie (roz. ze dne 28. října 1885 č. 276, sb. »Budwinski« č. 2744) a z ohledů veřejných (roz. ze dne 5. července 1888 č. 2142, sb. »Budwinski« č. 4202, ze dne 22. července 1877 č. 901, sb. »Budwinski« č. 103, ze dne 27. prosince 1879 č. 2535, sb. »Budwinski« č. 653, ze dne 23. ledna 1889 č. 152, sb. »Budwinski« č. 1996, ze dne 9. listopadu 1887 č. 3028, sb. »Budwinski« č. 3749). Dle živn. nov. ze dne 15. března 1883 § 3 jest zůstaveno volnému uvážení živnostenského úřadu, zdali osoby, které byly odsouzeny pro trestný skutek tamtéž naznačený, mají býti vyloučeny z provozování živnosti čili nic (roz. ze dne 4. listopadu 1885 č. 2833, sb. »Budwinski« č. 2755). Podobně rozhodují úřady dle volného uvážení přihlížejíce ke stavu věci o tom, zdali závod se provozuje po továrnicku (roz. ze dne 26. října 1887 č. 1714, sb. »Budwinski« č. 3723). Živnost udělenou však úřady dle volného uvážení odejmouti nemohou (roz. ze dne 4. prosince 1879 č. 2145, sb. »Budwinski« č. 634).

3. Policie silniční:

Úřady posuzují dle volného uvážení otázku, zdali obecní cesta jest nutna (roz. ze dne 31. března 1882 č. 634, sb. »Budwinski« č. 1356), jakož i, zdali tu jsou podmínky vyvlastnění k účelům silničním (roz. ze dne 18. ledna 1883 č. 2460, sb. »Budwinski« č. 1632). O nutnosti cesty stávající a o přípustnosti jejího zrušení rozhoduje dle volného uvážení zemský výbor jakožto stolice vyšší jen tenkrát a jenom potud, pokud příslušné obecní zastupitelstvo samo na tom se neusneslo, že cesta má býti zrušena (roz. ze dne 26. května 1893 č. 1899, sb. »Budwinski« č. 7281). O právním poměru mezi okresem a obcí, o veřejnosti cesty a známkách silnice obecní však nerozhoduje volné uvážení zemského výboru (roz. ze dne 26. září 1879 č. 1472, sb. »Budwinski« č. 566, ze dne 8. února 1893 č. 495, sb. »Budwinski« č. 7069, ze dne 13. července 1882 č. 1389, sb. »Budwinski« č. 1481).

4. Záležitosti školní a náboženské:

Školní úřady posuzují dle volného uvážení, zdali škola má býti umístěna v budovách najatých (roz. ze dne 28. listopadu 1890 č. 3788, sb. »Budwinski« č. 5579). Vyskolení, při němž nedostává se podmínek čl. I. ob. zák. šk., mohou školní úřady dle volného uvážení odepřít (roz. ze dne 11. listopadu 1887 č. 3038, sb. »Budwinski« č. 3753). Školní úřady v případě použití § 8 zák. ze dne 19. února 1870 jsou při posuzování stávajících poměrů obmezeny toliko ustanovením § 11 ob. zák. šk. a mají rozhodnouti dle volného uvážení, zdali vzhledem k zajištěnému posavadnímu trvání školy mateřské nebylo by lépe účelům vyučovacím poslouženo, když by se zřídila druhá škola (roz. ze dne 7. května 1879 č. 840, sb. »Budwinski« č. 483). Rovněž rozhoduje vyučovací správa dle volného uvážení o zrušení expositury (roz. ze dne 29. prosince 1883 č. 2987, sb. »Budwinski« č. 1965). Naproti tomu však nezávisí od volného uvážení vyučovací správy zřízení nové školy a určení řeči vyučovací (roz. ze dne 27. dubna 1877 č. 328, sb. »Budwinski« č. 70, ze dne 1. října 1879 č. 1469, sb. »Budwinski« č. 7573). Správní úřady dle volného uvážení zkouší a posuzují otázku, zdali nálehavý zájem duchovní správy toho vyžaduje, aby bylo nařízeno provisorium pro dávky k účelům náboženským (roz. ze dne 27. října 1887 č. 2877, sb. »Budwinski« č. 3726).

5. Vnitřní správa vůbec:

Předmětem volného uvážení jest rozhodnutí o připuštění cizozemských akciových společností v Rakousku a přenesení koncesí (roz. ze dne 22. ledna 1894 č. 3650). Rovněž mají příslušné úřady správní dle volného uvážení rozhodnouti, jaká opatření dlužno učiniti k ochraně tělesa železničního a dopravy (roz. ze dne 22. listopadu 1888 č. 3623, sb. »Budwinski« č. 4358) jakož i aby zamezeno bylo porušení dopravy železniční (roz. ze dne 25. února 1887 č. 608, sb. »Budwinski« č. 3411). Zdali v určitém případě lze vyhověti potřebám veřejné dopravy jediné expropriací, o tom rozhoduje politický úřad dle volného uvážení (roz. ze dne 20. března 1884 č. 622, sb. »Budwinski« č. 2063). Volnému uvážení politického úřadu jest též ponecháno učiniti vhodná opatření k udržení veřejného pořádku při volbách (roz. ze dne 19. května 1883 č. 1162, sb. »Budwinski« č. 1770). O změně stanov nemocenské pokladny rozhodují úřady dle volného uvážení (roz. ze dne 5. listopadu 1890 č. 3441, sb. »Budwinski« č. 5532). Povolení ke změně rodového jména uděluje min. vnitra dle volného uvážení (roz. ze dne 7. července 1882 č. 1423, sb. »Budwinski« č. 1472). Rovněž rozhodují správní úřady po slyšení zdravotní rady dle volného uvážení o tom, oč dále z ohledů veřejných hřbitov má býti založen a které místo ku zřízení a úpravě nového hřbitova jest přiměřeným (roz. ze dne 5. listopadu 1886 č. 2855, sb. »Budwinski« č. 3237). Pokud správní úřady rozhodují o náhradě útrat řízení správního, jsou kromě předpisů zvláštních vázány ustanovením § 24 min. nař. ze dne 3. července 1854 č. 169 ř. z. (roz. ze dne 5. ledna 1878 č. 1763, sb. »Budwinski« 185). Strategickou, politickou a obchodní důležitost míst, jež konkurenční dráha má spojovati, posuzuje vláda dle svého uvážení (roz. ze dne 22. listopadu 1883 č. 2386, sb. »Budwinski« č. 1919).

6. Záležitosti poplatkové a taxovní:

Úřady mají dle volného uvážení posuzovati závažnost důkazů nabízených o místě, kde směnka byla přijata (roz. ze dne 29. března 1887 č. 927, sb. »Budwinski« č. 3460, ze dne 28. ledna 1888 č. 3061 a 1887, sb. »Budwinski« č. 3902, ze dne 20. listopadu 1883 č. 2658, sb. »Budwinski« č. 1966), neb kdy byla zřizována (roz. ze dne 2. dubna 1887 č. 513, sb. »Budwinski« 3472) a vůbec ve věcech týkajících se kolkování směnky (roz. ze dne 3. ledna 1893 č. 21, sb. »Budwinski« č. 6982). Zařazení osob vojenskou taxou povinných do vyšší nebo nižší třídy taxovní jest zůstaveno volnému uvážení úřadů taxu vyměřujících (roz. ze dne 4. března 1886 č. 650, sb. »Budwinski« č. 2948, ze dne 11. června 1884 č. 1284 a 1285, sb. »Budwinski« č. 2164, ze dne 20. července 1882 č. 1526, sb. »Budwinski« č. 1487 a ze dne 22. února 1883 č. 357, sb. »Budwinski« č. 1672).

7. Záležitosti berní:

Finanční správa může dle volného uvážení voliti mezi různými přípustnými způsoby vybírání daně potravní (roz. ze dne 4. září 1880 č. 1308, sb. »Budwinski« č. 846).

8. Vodní záležitosti:

Úřady udělují dle volného uvážení povolení k užívání vody (roz. ze dne 6. prosince 1889 č. 4005, sb. »Budwinski« č. 5002), jakož i povolení k užívání většího množství vody, než koncesí jest stanoveno (roz. ze dne 12. listopadu 1886 č. 2915, sb. »Budw.« č. 3248), dále nařizují dle volného uvážení zřízení

nutných vodních staveb z ohledů veřejných, aby zamezeno bylo nebezpečí povodně (roz. ze dne 13. února 1878 č. 248, sb. »Budw.« č. 218). Při povolování staveb ochranných mají političtí úřadové dle volného uvážení pečovat o to, aby nebyly jimi poškozeny zájmy veřejné (roz. ze dne 23. února 1893 č. 694, sb. »Budwinski« č. 7099). Pokud ten, kdo ve sporu vodním podlehl, jest povinen druhé straně nahraditi útraty řízení, rozhodují úřadové dle al. 2 § 91 vod. z. dle svého volného uvážení (roz. ze dne 13. února 1878 č. 248, sb. »Budwinski« č. 218).

9. Samospráva:

Orgány samosprávné vykonávají právo schvalovací jim příslušející dle volného uvážení (roz. ze dne 16. dubna 1890 č. 1262, sb. »Budwinski« č. 5259). Zemský výbor rozhoduje o odvoláních z nálezů okresního výboru dle skutkové a právní povahy přihlížející při tom dle volného uvážení i k důvodům účelnosti (roz. ze dne 12. listopadu 1885 č. 2893, sb. »Budwinski« č. 2771), podobně uděluje zemský výbor dle volného uvážení povolení ke zcizení kmenového statku obecního (roz. ze dne 14. června 1893 č. 2139, sb. »Budwinski« č. 7319). Rovněž rozhodují správní úřadové dle volného uvážení o tom, zdali nájemné za používání obecního statku zaplacené jest přiměřené (roz. ze dne 30. listopadu 1888 č. 3686, sb. »Budwinski« č. 4372), zdali obec k mimosoudnímu uznání nároku vůči ní činěného má býti přidržena (roz. ze dne 4. října 1882 č. 1514, sb. »Budwinski« č. 1514), a vůbec ve všech věcech správy obecního statku a bezpečnosti a usnadnění dopravy se týkajících (roz. ze dne 9. února 1883 č. 275, sb. »Budwinski« č. 1658), dále o způsobu krytí schodku v obecním rozpočtu a o posuzování účinků jednotlivých těchto způsobů na zájmy jednotlivců v obci (roz. ze dne 23. března 1893 č. 1081, sb. »Budwinski« č. 7164), o způsobu chudinského zaopatření osob k práci neschopných (roz. ze dne 10. prosince 1887 č. 3064, sb. »Budwinski« č. 3814, ze dne 17. prosince 1888 č. 516, sb. »Budwinski« č. 3940, ze dne 16. listopadu 1889 č. 3393, sb. »Budwinski« č. 4859), o výši chudinské podpory (roz. ze dne 20. října 1887 č. 2776, sb. »Budwinski« č. 3714) a konečně i o tom, zdali pro honební společenstvo jest výhodnějším pronajati honitbu z volné ruky či dražbou (roz. ze dne 25. dubna 1877 č. 411, sb. »Budwinski« č. 68).

Uvážení volné průvodů.

I. Pojem.

Předpisuje-li zákon, jakého druhu, počtu a míry musí býti průvodní důvody a průvody, by přesvědčily soudce o pravdivosti okolností ve sporu tvrzených, mluvíme o zákonné (legální) theorii průvodní. Při tom nemá soudce požadovati jen určitý druh a určitou míru důkazu, nýbrž musí se též spokojiti s měrou zákonem stanovenou. Není-li takových vízících pravidel průvodních, platí volná theorie průvodní, volné uvážení průvodů. Soudce dle svého volného přesvědčení odvažuje důkazy, rozhoduje o jich přípustnosti a průvodnosti. Třebas jest uvážení průvodů volným, musí býti nicméně jen objektivně odůvodněným a nelze zaměňovati volné uvážení průvodů s osobní libovůlí tvrzené skutečnosti za pravdivé nebo nepravdivé pokládati. Zákonná theorie průvodní byla vytvořena středověkou doktrínou procesní, jež byla při tom ovládána snahou zajisté uznání hodnou, totiž snahou vyloučiti pouhou subjektivitu. Soudce byl vázán pevnými pravidly průvodními; pravidla sama zřízena byla na základech zkušeností